

DOI 10.37491/UNZ.78.3
УДК 351.37.07

Наталія ГРАБОВЕНКО¹

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СТРУКТУРНО- ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Визначено сутність системи управління якістю вищої освіти, її структуру та функції. Зазначено, що саме система вищої освіти формує людський потенціал. Визначено, що розвиток системи вищої освіти та підвищення її якості є пріоритетним завданням, стратегічною метою кожної держави, оскільки цей розвиток пов'язаний з розвитком економіки та суспільства в цілому. Доведено, що модернізація системи освіти спрямована на забезпечення її якості відповідно до новітніх досягнень науки, культури і соціальної практики. Якість освіти є національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, дотримання міжнародних норм і вимог законодавства України щодо реалізації права громадян на освіту. Окрім того, пояснюється, що з кожним роком збільшується кількість вимог, передбачених вищою освітою, що призводить до необхідності створення та введення системи управління якістю, сумісна з уже чинним для ЗВО стандартом ISO. Наведено складники системи забезпечення якості вищої освіти за цим стандартом та вказано процедури, які реалізуються задля її підвищення. Зазначено, що державний стандарт вищої освіти визначає перелік кваліфікацій відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів, перелік напрямів та спеціальностей, за якими готуються фахівці у ЗВО відповідних

¹ кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри публічного адміністрування,
Міжрегіональна Академія управління персоналом (м. Київ),
natagrabovenko@ukr.net,
<https://orcid.org/0000-0001-8896-1292>.

освітньо-кваліфікаційних рівнів, а також вимоги до освітніх рівнів вищої освіти. Наведено сім принципів реалізації Болонської системи в Україні та доведено, що засоби забезпечення якості вищої освіти закріплені в Болонській декларації. Визначено, що задля контролю та поліпшення справ у сфері вищої освіти було створено державний орган — Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, метою якого є гарантування якості послуг, визнання якості наукових результатів, забезпечення системного впливу діяльності. Наголошено, що якісна освіта повинна розглядатися державою і суспільством як інструмент соціальної, культурної гармонії та економічного зростання для побудови конкурентоспроможної та міцної держави, і тому проблеми якості вищої освіти покликана стати об'єктом постійної уваги дослідників та реформаторів.

Ключові слова: система управління якістю освіти, якість освіти, вища освіта.

У сучасних умовах процесу модернізації системи освіти одним із центральних питань є забезпечення належного рівня якості вищої освіти. Загальновизнано, що від системи якості вищої освіти в країні без перебільшення залежить майбутнє. Система вищої освіти формує найважливіше багатство країни — її людський потенціал.

Варто наголосити, що структурно-функціональна організація вищої освіти є стратегічно-пріоритетним завданням у кожній державі, оскільки її розвиток безпосередньо пов'язаний з економічним та соціальним рівнем життя населення країни.

Проблемами якості вищої освіти та визначенням її ефективності розглядалось вченими різних країн: В. Андрущенко, А. Величко, В. Вікторов, А. Гофрон, Т. Гусен, Д. Дзвінчук, С. Домбровська, Б. Жебровський, Т. Лопухова, А. Чміль, С. Майборода, І. Мусієнко, Й. Парусінський, Г. Поберезська, І. Семенець-Орлова, А. Тайжнман та ін.

Мета статті — проаналізувати структуру та функції системи управління якістю вищої освіти.

Сутність якості вищої освіти можна представити як сукупний інформаційний потенціал особистості, який вона накопичує в процесі навчання у закладах вищої освіти. Зрушення цього потенціалу визначає інноваційний характер продуктивної діяльності фахівця [1, с. 34].

Державна політика у сфері вищої освіти визначається Верховною Радою України, реалізується Кабінетом Міністрів України та центральним органом виконавчої влади в галузі освіти та науки, серед яких — Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО).

Законодавчою основою сучасної вищої освіти в Україні є закони України «Про освіту» [2], «Про вищу освіту» [6], «Про наукову і науково-технічну діяльність» [3], постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, а також державні стандарти щодо системи управління якістю тощо.

Так, у Законі України «Про освіту» зазначено, що системою освіти є сукупність компонентів освіти, рівнів та етапів освіти, освітніх програм, кваліфікацій, освітніх стандартів, умов ліцензування, навчальних закладів та інших суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органів управління освітою, а також як нормативно-правові акти, що регулюють відносини між ними [2].

У цьому контексті варто наголосити, що в Національній доктрині розвитку освіти мова йде про модернізацію системи освіти, яка спрямована на забезпечення її якості відповідно до новітніх досягнень науки, культури і соціальної практики. Якість освіти є національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, додержання міжнародних норм і вимог законодавства України щодо реалізації права громадян на освіту. На забезпечення якості освіти спрямовуються матеріальні, фінансові, кадрові та наукові ресурси суспільства і держави [4].

У положеннях доктрини вказано, що основними шляхами моніторингу та використання зарубіжного досвіду в галузі освіти є:

- проведення спільних наукових досліджень, співробітництво з міжнародними фондами;
- проведення міжнародних наукових конференцій, семінарів;
- сприяння участі педагогічних та науково-педагогічних працівників у відповідних заходах за кордоном;
- освітні та наукові обміни, стажування та навчання за кордоном учнів, студентів, педагогічних і науково-педагогічних працівників тощо [4].

Слід звернути увагу, що в документі ЮНЕСКО «Реформування і розвиток вищої освіти» зазначено, що якість вищої освіти, що характеризується численними аспектами та значною мірою залежить від контекстуальних рамок даної системи, інституціональних завдань або умов і норм у цій галузі [5].

Серед науково-педагогічних кадрів склалися різні трактування поняття якості освіти, які вибудовуються на основі різного структурного поєднання таких категорій, як: «стандарт освіти», «освітній результат», «якість освітнього процесу» тощо. Отже, якість освіти є як критерієм пропорційності результатів освітнього руху людини в культурно-освітньому просторі та можливостях суспільства забезпечити потребу сталого розвитку [5, с. 124].

З кожним роком збільшується кількість вимог, передбачених вищою освітою, що призводить до необхідності створення та введення системи управління якістю, сумісна з уже чинним для закладів вищої освіти стандартом ISO 9001:2008.

Структурними складовими системи забезпечення якості вищої освіти є:

- забезпечення якістю освітньої діяльності;
- зовнішній контроль якості освітньої діяльності;
- забезпечення якості діяльності НАЗЯВО та незалежних установ з оцінки та забезпечення якості вищої освіти [6].

Крім вищезгаданих нормативно-правових актів, до системи управління якістю вищої освіти належать стандарти ISO серії 9001, міжнародні стандарти, розроблені міжнародною організацією стандартизації (ISO). Це означає, що будь-яка діяльність, яка впливає на якість, повинна планувати, систематизувати, аналізувати, організовувати та надавати висновки відповідно до вимог, представлених у стандартах.

Функціонально система управління якістю освіти визначає умови та методи навчання, встановлює, доводить значимість запропонованих освітніх послуг, робить можливим проведення порівнянь освітніх установ у Європі.

Отже, стандарт ISO 9001:2008 створює основу для впровадження, подальшого застосування та сертифікації систем якісного управління. Стандарт має загальну та універсальну якість. В основі системи управління якістю відповідно до стандарту ISO лежить підхід, орієнтований на процес [7].

Заклади вищої освіти, які впровадили систему управління якістю відповідно до стандарту ISO 9001, є надійними, престижними та добре організованими. Сертифікація систем управління якістю в закладах вищої освіти стала однією з найважливіших вимог під час укладання різних контрактів.

Так, державний стандарт вищої освіти визначає перелік кваліфікацій відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів, перелік напрямів та спеціальностей, за якими готуються фахівці у закладах вищої освіти відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів, а також вимоги до освітніх рівнів вищої освіти [6].

Так, варто наголосити, що система забезпечення якості освітньої діяльності в закладах вищої освіти передбачає реалізацію таких функцій:

- визначення принципів і процедур забезпечення якості вищої освіти;
- моніторинг і періодичний огляд освітніх програм;
- щорічне оцінювання вступників до закладів вищої освіти, науково-педагогічних та педагогічних кадрів і систематичне оприлюднення результатів таких оцінок на офіційному сайті закладу вищої освіти, на інформаційних стендах та в інший спосіб;
- підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;
- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації навчального процесу, в тому числі самостійної роботи студентів, по кожній освітній програмі;
- організація доступності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;
- створення гласності інформації про освітні програми, ступенів вищої освіти та кваліфікації [6].

Слід також зазначити, що на концептуалізацію проблем якості вищої освіти в Україні впливають процеси, що виникають у європейському освітньому просторі. У нормативному плані принципи та засоби забезпечення якості вищої освіти закріплені в Болонській декларації, метою якої

є створення європейського простору вищої освіти, а також активізація європейської системи вищої освіти в глобальному масштабі [8].

На думку В. Вікторова, однією з центральних проблем оцінки якості освіти є визначення його показників. Тому існують різні системи моніторингу та програми оцінки соціального розвитку, які включають освітні показники. Проводяться окремі міжнародні дослідження, щоб визначити рівень освіти, досягнутий країною, у вигляді відносної оцінки, а не порівняльної характеристики [9].

Як зазначено вище, в Україні з метою контролю та поліпшення якості у сфері вищої освіти було створено державний орган — НАЗЯВО, мета якого реалізується за трьома головними напрямками:

1. *Якість освітніх послуг:*

— забезпечення якості освітніх програм через впровадження ефективної процедури їх акредитації;

— шляхом реалізації консультативно-інформаційної діяльності та бенчмаркінгу організувати функціонування внутрішніх систем якості освіти у закладах вищої освіти;

— на основі передових світових і національних практик погодження стандартів та розробка критеріїв забезпечення якості вищої освіти.

2. *Визнання якості наукових результатів:*

— формування політики доброчесності наукових досліджень;

— запровадження процедур атестації наукових кадрів;

— моніторинг діяльності вчених рад та їх акредитація на підставі розробленого положення.

3. *Забезпечення системного впливу діяльності НАЗЯВО:*

— проведення акредитації та атестації наукових кадрів, а також аналіз результатів діяльності закладів вищої освіти щодо забезпечення якості освіти;

— сприяння інтеграції системи вищої освіти України у світовий освітній та науковий простір, заохочення закладів вищої освіти до міжнародної співпраці та визнання освітніх і наукових ступенів здобутих в іноземних закладах освіти;

— забезпечення якості вищої освіти між усіма стейкхолдерами через взаємоповагу у відносинах, забезпечення відкритості у спілкуванні;

— на основі запровадження нових якісних критеріїв стимулювання участі українських закладів вищої освіти в міжнародних освітньо-наукових рейтингах, тощо.

Загальною проблемою щодо формування дієвої системи управління якістю є незадоволеність держави, державних і громадських органів освіти, широкої громадськості, представників світового ринку праці. Це, звичайно, стимулює пошук більш ефективних підходів до управління якістю освіти, пов'язані з міжнародними тенденціями в цій галузі й міжнародними показниками та критеріями якості вищої освіти. Створення адекватних систем управління якістю вищої освіти тягне за собою зміну вимог до змісту і технології оціночної діяльності [12].

Якісна освіта розглядається як інструмент соціальної, культурної гармонії та економічного зростання на шляху до побудови більш конкуре-

носпроможної та міцної держави, тому проблеми якості вищої освіти вимагають постійної уваги дослідників та реформаторів.

Таким чином, можемо зробити висновок, що від системи управління якістю вищої освіти залежить майбутнє країни. Саме система вищої освіти формує людський потенціал. Можна стверджувати, що розвиток системи вищої освіти та підвищення її якості є пріоритетним завданням, стратегічною метою України, оскільки цей розвиток пов'язаний з розвитком економіки та суспільства в цілому.

Отже, освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, механізмом зміцнення авторитету і конкурентоспроможності країни на міжнародній арені. Як бачимо, нормативно-правова база щодо управління якістю вищої освіти досить розвинена, механізми та критерії забезпечення якості освіти описані у відповідних стандартах та документах, проте варто підсилити законодавчо-нормативну орієнтацію ЗВО на розв'язання проблем забезпечення якості підготовки фахівців, здійснити перехід до формування постійного механізму розвитку державних освітніх стандартів вищої професійної освіти (на всіх рівнях організації управління вищою освітою), враховуючи вимоги сфери й ринку праці. Успішне впровадження сучасної системи управління якістю в закладах вищої освіти забезпечить успішне її існування та підвищить рівень освіти в цілому.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Кремінь. Київ : Юридична література, 2008. 1040 с.
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145–VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <http://bit.ly/3kkN0Tk>.
3. Про наукову та науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 р. № 848–VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <http://bit.ly/3qJ8jAu>.
4. Про Національну доктрину розвитку освіти. Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <http://bit.ly/3rK7n06>.
5. *Терованесов М.* Система управління якістю вищої освіти. *Економічний аналіз*. 2014. Т. 18, № 1. С. 93–98. *Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського*. URL : <http://bit.ly/2OIBre1>.
6. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556–VII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <http://bit.ly/3qHfsBE>.
7. Системи управління якістю. Вимоги: ДСТУ ISO 9001-2001. Київ : Держстандарт України, 2001. 24 с.
8. *Андрущенко В.* Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу. *Вища освіта України*. 2004. № 1. С. 3–7.
9. *Вікторов В. Г.* Атестація і акредитація закладів освіти в системі управління якістю. *Мультиверсум. Філософський альманах*. Київ : Центр духовної культури, 2004. № 43. *Інститут філософії НАН України*. URL : <https://bit.ly/3ldu8qJ>.
10. Вища освіта України і Болонський процес / ред. В. Г. Кремень. Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2004. 384 с.
11. *Чміль А.* Принципи системи управління якістю освіти в процесі реструктуризації. *Післядипломна освіта в Україні*. 2006. № 2 (9). С. 75–76.

12. Семенець-Орлова І. Політика системних змін у сфері вищої освіти в Україні. *Грани*. 2019. № 22 (8). С. 47–59.

Надійшла до редакції 12.09.2020

Natalia HRABOVENKO

Interregional Academy of Personnel Management

Quality Management System of Higher Education: Structural and Functional Analysis

The article defines the essence of the quality management system of higher education, in particular the structure and functions. The author notes that it is the system of higher education that shapes human potential. It is determined that the development of the higher education system and improving its quality is a priority, a strategic goal of each state, as this development is associated with the development of the economy and society as a whole. It is proved that the modernization of the education system is aimed at ensuring its quality in accordance with the latest advances in science, culture and social practice. The quality of education is a national priority and a prerequisite for the national security of the state, compliance with international norms and requirements of the legislation of Ukraine on the implementation of the right of citizens to education. In addition, it is explained that the number of requirements for higher education is growing every year, which leads to the need to create and implement a quality management system that is compatible with the existing ISO standard for free economic zones. The components of the quality assurance system of higher education according to this standard are given and the procedures that are implemented to improve it are indicated. It is noted that the state standard of higher education determines the list of qualifications of the relevant educational and qualification levels, the list of areas and specialties for which specialists are trained in the free educational and qualification levels, as well as requirements for educational levels of higher education. Seven principles of implementation of the Bologna system in Ukraine are given, and it is proved that the means of ensuring the quality of higher education are enshrined in the Bologna Declaration. It is determined that in order to control and improve affairs in the field of higher education, a state body was established — the National Agency for Quality Assurance in Higher Education, whose goals are to guarantee the quality of services, recognize the quality of scientific results, ensure systemic impact. It is emphasized that quality education should be seen by the state and society as an instrument of social, cultural harmony and economic growth to build a competitive and strong state, and therefore the quality of higher education should be the subject of constant attention of researchers and reformers.

Keywords: *education quality management system, education quality, higher education.*